

SUMMARY

O. Listopad. Inclusive education in the innovative development's idea.

On the basis of the actual inclusive theory's analysis the inclusive education's role in the innovative educate development, technologies of inclusive education's experience, tendencies of inclusive education's progress in Ukraine are discussed at this article.

Key words: inclusive education, innovative educate development, inclusion, integration, segregation, inclusive school, inclusive learning.

УДК 37.014.3(410)

О. І. Огієнко

Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України

ШКІЛЬНА ОСВІТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

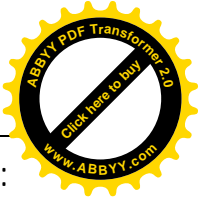
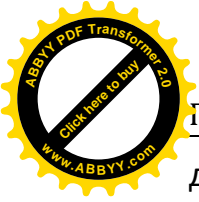
У статті на підставі ретроспективного аналізу становлення та розвитку системи шкільної освіти Великої Британії визначено сутність, провідні шляхи і тенденції її реформування, адже саме ця країна провела низку радикальних реформ, які були спрямовані на підвищення якості шкільної освіти.

***Ключові слова:** шкільна освіта, освіта впродовж життя, якість освіти, реформа, тенденція, глобалізація, неперервність, ретроспективний аналіз.*

Постановка проблеми. Сучасна середня школа України потребує змін, що зумовлено соціокультурними факторами, а саме: інформатизацією життя суспільства, становленням відкритого суспільства, розбудовою демократичного громадянського суспільства, становленням нового культурного типу особистості, характеристиками якого є активність, самостійність та відповідальність, здатність ухвалювати рішення та оцінювати моральне значення дій та вибору; неперервністю освіти впродовж життя, що передбачає готовність людини до навчання та перенавчання. Водночас освітня ситуація характеризується наявністю певних суперечностей: між посиленням глобалізації та прагненням зберегти традиційне та особливе у національній освітній системі; між прагненням підвищити якість освіти та реальними результатами.

У пошуку шляхів розв'язання цих суперечностей може стати в нагоді зарубіжний досвід реформування шкільної освітньої системи у розвинених зарубіжних країнах, зокрема Великої Британії. Саме ця країна наприкінці ХХ століття провела низку радикальних реформ, які були спрямовані на підвищення якості шкільної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз педагогічної літератури свідчить про те, що освітня система Великої Британії активно

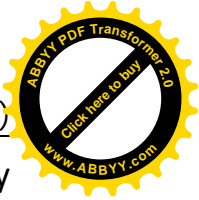
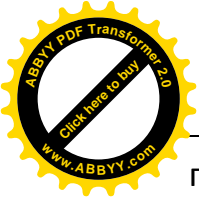

досліджувалася українськими та російськими науковцями, серед яких: Н. М. Воскресенська, Б. Л. Вульфсон, О. М. Джуринський, М. П. Лещенко, З. О. Малькова, О. В. Матвієнко, Л. П. Пуховська, А. А. Сбруєва та ін. Натомість аналіз сучасних досліджень доводить, що на початку ХХІ ст. система шкільної освіти Великої Британії продовжує активно реформуватися, що зумовлює необхідність її подальшого вивчення у контексті використання позитивного англійського досвіду для реформування середньої школи України.

Мета статті—на підставі ретроспективного аналізу становлення та розвитку системи шкільної освіти Великої Британії визначити сутність, провідні шляхи і тенденції її реформування.

Виклад основного матеріалу. Становлення шкільної освіти у Великій Британії пов'язано з діяльністю церкви, яка у VI столітті відкрила першу школу з підготовки священнослужителів. Пізніше з'являються «граматичні» школи, в яких хлопці вивчали граматику, а саме латинську. Проте перша спроба створення національної шкільної системи датується 1870 роком, коли було прийнято Закон про елементарну освіту (Акт Форстера). У 1880 році відвідування шкіл стало обов'язковим, а у 1891 році здобуття початкової освіти стало безкоштовним. Водночас у 1894 році розпочинаються реформи Д. Брайса, завдяки яким був зроблений крок до централізації закладів середньої освіти та створено Відомство освіти, основною функцією якого став розподіл державних субсидій та інспектування субсидійованих шкіл. Зауважимо, що поряд з державними навчальними закладами продовжували існувати церковні та приватні, а також незалежні від держави громадські школи («паблік скулз»).

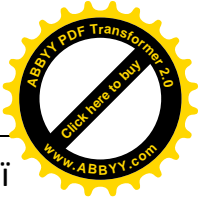
Суттєвим поштовхом до реформування шкільної освіти на початку ХХ століття було, по-перше, прийняття у 1902 році нового Закону про освіту – Акта Бальфура, за яким метою навчання є розумовий та фізичний розвиток школярів, підготовка до життя та праці, формування вмінь і навичок, створення умов для розвитку обдарованих дітей. Відтоді місцеві органи народної освіти стали відповідати за організацію державних середніх шкіл. Позитивним моментом таких змін стало різке збільшення кількості середніх шкіл. По-друге, прийняття у 1918 році нового Закону народної освіти – Акта Фішера, через який червоною стрічкою проходила необхідність створення рівних умов для здобуття освіти. Елементарна школа у зв'язку з

подовженням навчання до 14 років була реорганізована у 1926 році у молодшу (загальну початкову) – для дітей 5–11 років та старшу (середню) – для дітей 11–14 років.

Після Другої світової війни визначальними подіями у формуванні системи шкільної освіти став Закон Батлера, за яким, по-перше, безкоштовною стали не тільки початкова, а й середня освіта, по-друге, вводилися три види освіти: початкова, середня та подальша. Саме у цей період з'являються навчальні заклади нового типу – об'єднані середні школи (Comprehensive schools), перші з яких було відкрито у 1947 році за підтримки лейбористів. Головним їх завданням було сприяння демократизації шкільної системи. Наукові дослідження того часу (Т. Мартін, Дж. Флуд, А. Хелсі та ін.) засвідчили, що існування на середньому ступені трьох нерівноцінних типів шкіл не відповідає ідеї «рівного доступу до середньої освіти всіх», яка була проголошена лейбористами ще у 1918 році. Тому уряд пішов шляхом створення однотипної школи. Міністр освіти М. Стюарт у 1964 році зазначав, що «з державної точки зору реорганізація середньої освіти у спрямуванні до створення єдиних середніх шкіл повинна стати нашою національною політикою» [4, 22]. У 1965 році лейбористський уряд видав циркуляр № 10/1965, згідно з яким передбачався повний перехід до такого типу шкіл. Проте консерватори, які прийшли до влади у 1970 році, видали інший циркуляр № 10/70, за яким обов'язковий перехід до системи об'єднаних шкіл скасовувався, а рішення про відкриття таких шкіл передавалося повністю на розсуд місцевої влади. Це значно загальмувало здійснення реформ у шкільній освіті. Проте перехід Великої Британії на систему об'єднаних шкіл став уже незворотним. Мережа таких шкіл невпинно зростала, і у 1973 році нараховувалося вже 1400 шкіл, які охоплювали 40% усіх учнів системи середньої освіти. У цьому ж році було введено обов'язкове одинадцятирічне навчання дітей з 5 до 16 років. У ці роки поряд з технічними школами, рівень освіти в яких був досить високим, існували сучасні школи для найменш здібних учнів та незалежні приватні школи для дітей заможних батьків.

Прихід до влади у 1979 р. консервативного уряду М. Тетчер супроводжувався переходом від політики соціальної справедливості у шкільній освіті до політики запровадження ринкових механізмів, які давали можливість вибору послуги.

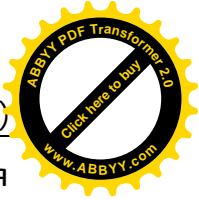
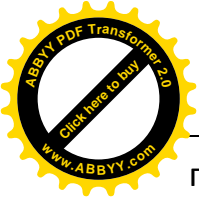
Відзначимо, що до 1980 року система шкільної освіти Великої Британії була настільки децентралізованою, що навчальні плани розроблялися на рівні шкіл, а вчителі самостійно готували навчальні програми, використовуючи рекомендації Міністерства, екзаменаційні вимоги, методичні матеріали. У 1987 році уряд консерваторів підготував програмний документ «Національний навчальний план», у якому пропонувалося введення єдиного набору навчальних предметів та була сформульована провідна мета майбутньої реформи: «Піднести рівень освіти так само швидко, як він зростає у країнах-суперницях» [11, 8]. У цьому контексті була висунута теза щодо створення «загального ядра» програм, яка дістала подальший розвиток у Білій книзі 1985 року «Найкращі школи» [5, 14–15].

Проте сучасні радикальні перетворення в системі шкільної освіти Великої Британії розпочалися з Акта Бейкера, прийнятого у 1988 році, в основі якого лежало гармонійне поєднання неоконсервативної та неоліберальної освітньої ідеологій. Основними принципами були проголошені: високі стандарти та якість освіти для всіх (уведення національних навчальних програм, рівнів навчальних досягнень учнів кожного класу з кожного предмета, національних тестів з англійської мови, математики та природничих наук учнів 7, 11, 14, 16-річного віку), надання батькам можливості вибору форми освіти для дітей [8; 9].

Закон про реформу освіти 1988 року визначив такі шкільні предмети, які повинні викладатися у початкових та неповних середніх школах: предмети «ядра» – математика, англійська мова, природознавство, а також географія, технологія, мистецтво, релігія (один урок на тиждень). На їх вивчення відводилося 70–75% навчального часу.

Необхідно відзначити, що у процесі реформування шкільної освіти дещо суперечливою була реалізація принципу навчання відповідно здібностей та можливостей учнів. З одного боку, Департамент освіти та науки у документі «Національний навчальний план» вимагав однакового змісту освіти для всіх, а з другого – у цьому документі зазначалося, що дії вчителів повинні бути реалістичними, а навчати учнів основних предметів слід відповідно до їх здібностей.

Зрозуміло, що така суперечність призводила до проблеми перевірки знань різних учнів. Тому група педагогів на чолі з професором П. Блеком

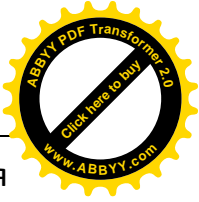

підготувала доповідь, у якій здійснювався аналіз оцінки та формулювалися завдання та принципи перевірки знань учнів. Ця доповідь склала основу навчальних програм з основних предметів. Основною пропозицією дослідників відносно змісту шкільної освіти був його розподіл на 10 рівнів для учнів у віці від 7 до 16 років. Тестування повинно проводитися у 7, 11, 14 та 16 років, як і було затверджено Департаментом освіти та науки. Зміст освіти за 10 рівнями розроблявся для кожного предмета. Результати оцінки знань учнів, як наголошувалося у доповіді, повинні бути конфіденціальними та надаватися тільки учням та їх батькам [11]. У 1988 році при Департаменті освіти та науки була створена рада зі шкільних екзаменів та оцінки. Водночас у країні створили спеціальний заклад з оцінки успішності учнів та п'ять регіональних комітетів, які розробляли екзаменаційні роботи для неповних та повних середніх шкіл.

У Законі 1988 року чітко визначалося, що контроль за змістом шкільної освіти буде здійснювати державний секретар освіти і науки, а місцеві органи повинні стежити за впровадженням нового змісту освіти у школах. Суттєва роль відводилася інспекторам місцевих відділів освіти, які вважалися радниками шкіл. Їх функцією стало роз'яснення положень нового закону. Ради опікунів, які існували у кожній школі, повинні були затверджувати шкільні навчальні плани та програми. Водночас школам надавалося право самим вирішувати, яким чином викладати предмети національного навчального плану – у вигляді окремих предметів, у вигляді інтегрованих курсів чи модульних програм тощо.

Важливим є те, що Закон 1988 року активізував роль батьків у діяльності школи та надав їм право вибору школи незалежно від місця проживання, а також підвищив фінансування тим школам, у яких кількість учнів порівняно з минулим роком збільшувалась. На думку уряду, це повинно було підвищити якість освіти та мотивувати школи та вчителів до вдосконалення своєї роботи.

Не менш значущим результатом реформи 1988 року стала централізація управління шкільною освітою поряд з розширенням прав шкіл та створення нового типу середнього навчального закладу – місцевих технологічних коледжів, які, отримуючи додаткові субсидії від уряду та великих фірм, повинні були давати широку загальну освіту з акцентом на природничі науки і технологію. Основною метою їх створення була підготовка спеціалістів вищого рівня для промисловості.

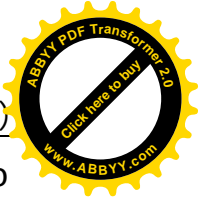
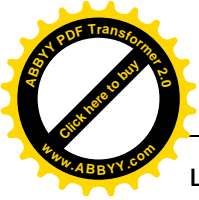
Закон про реформу 1988 року, заходи уряду щодо реформування школи викликали багато незадовольств. Проте життя внесло певні корективи. Недостатня кількість учителів з предметів, традиції країни щодо високої самостійності шкіл та диференціації навчання привели до послаблення жорстокого курсу уряду. Міністр освіти Дж. Мак-Грегор у 1990 році зазначав, що школам необхідно надати право більш гнучкого планування навчання з основних предметів та збалансованого набору предметів за вибором [9, 196].

Отже, «реформування шкільної освіти у другій половині 80-х років було спрямоване передусім на підвищення рівня середньої освіти шляхом запровадження освітніх стандартів – суспільно значущого змісту шкільної освіти, який гарантується державою і вимагається від школи» [2, 77].

Ми вважаємо за доцільне наголосити на особливостях законів про освіту, які було прийнято у 1993 та 1994 роках. Біла книга «Вибір та різноманіття: Новий план для шкіл» (1992 р.) стала основою Закону про освіту 1993 року, який здебільшого був спрямований на визначення нових підходів до організації роботи державних середніх шкіл та їх фінансування, особливо так званих самокерованих шкіл, а також покращання роботи спеціальної середньої шкільної освіти [7]. Відповідно до Закону, було створено нове Агентство з фінансування шкіл (FAS) й Управління зі шкільного плану та оцінки знань учнів (SCAA). Паралельно запрацювало окреме управління для Уельсу – AGAC. У Шотландії ці функції стали виконувати Шотландська консультативна рада з навчального плану та Комісія з іспитів.

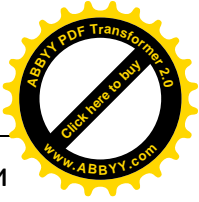
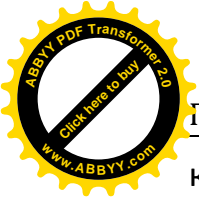
Особливістю Закону про освіту 1994 року стало прийняття низки заходів щодо вдосконалення системи підготовки вчителів: створення Національного агентства з підготовки педагогічних кадрів, відкриття для випускників спеціальних курсів з початкової педагогічної підготовки, прийняття нових хартій батьків, які визначали та закріплювали їх права й обов'язки стосовно дітей, школи та вчителів [4].

Нова епоха освітніх реформ у галузі шкільної освіти розпочалася з приходом до влади у 1997 році лейбористського уряду Т. Блера. Основним принципом освітньої політики став принцип рівності й соціальної справедливості. Провідну ідею нелейбористської освітньої реформи сформульовано так: «Високі вимоги та велика підтримка». Один з авторів

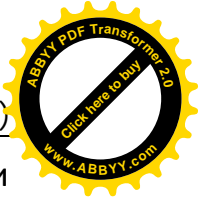
цієї реформи М. Барбер зазначав, що успішність освіти прямо пропорційно залежить від характеру вимог та її підтримки владою [10].

Освітня політика в галузі шкільної освіти на сучасному етапі розвитку орієнтується на амбіційні стандарти, децентралізацію відповідальності, високий рівень інформованості суспільства про результати діяльності шкіл та чітко поставлені освітні цілі, звітність, заохочення успішних шкіл [3; 7; 12]. Їм відповідають чотири стратегії. Перша стратегія: підтримка раннього розвитку дитини, яка включає такі напрями: запровадження програми «Впевнений старт», яка передбачає надання допомоги бідним сім'ям для забезпечення нормального розвитку дитини; гарантія кожній дитині, починаючи з трьох років, права на отримання дошкільної освіти; розробка та прийняття стандартів дошкільної освіти. Друга стратегія: національні стратегії мовної та числової грамотності. Передбачаються такі заходи, як: уведення у початковій школі щоденних уроків з мови та математики, забезпечення яких включає детально розроблені навчальні програми, підручники, методичні посібники та спеціальну підготовку вчителів; вивчення та поширення передового педагогічного досвіду; інтенсивний моніторинг результатів запроваджених стратегій; організація вчасної додаткової допомоги «проблемним» учням і школам. Третя стратегія: перебудова середньої освіти. Дії уряду спрямовані на покращання викладання мови, математики та природничих наук, окрема увага має приділятися «проблемним» школам, а саме школам з низькою успішністю. Цим програмам надається пріоритетне значення як національною, так і місцевими освітніми адміністраціями. Важливу роль під час вирішення цього питання мають відіграти успішні школи, партнерство з якими повинно принести користь «проблемним» навчальним закладам. Для покращання ситуації в неуспішних школах будуть також залучати соціальних партнерів: бізнесові структури, громадські та релігійні організації. Четверта стратегія: школи великих міст, їх різноманітний національний, етнічний та релігійний склад. Уряд розпочав втілювати в життя програму, яка дістала назву «Високоякісна освіта в містах» та включає сім складових: «Обдаровані і талановиті» – запровадження спеціальних національних навчальних програм для 10% найбільш обдарованих і талановитих дітей; «Усунення бар'єрів, що заважають навчанню» – передбачається введення у штат кожної школи посади

консультанта (ментора), який має піклуватися про життя дітей за межами навчального закладу, вивчаючи обставини, що заважають навчанню; «Підтримка позитивної поведінки» – створення у школах спеціальних підрозділів для боротьби з проблемами шкільного насильства без виключення важковиховуваних учнів зі школи; «Школи-маяки» – поширення досвіду кращих шкіл; «Спеціалізовані школи» – запровадження досвіду кращих спеціалізованих шкіл країни у навчальних закладах; «Міські навчальні центри» – використання технічних і навчальних можливостей середніх шкіл для надання освітніх послуг усім, хто бажає, у межах даної комуні не тільки у шкільний час, а й у вечірні, недільні і святкові дні; «Зони освітньої дії» - об'єднання шкіл, що обслуговують складні в соціально-економічному відношенні території у мережі, з метою інтеграції закладів початкової та середньої освіти та координації всіх соціальних послуг на певній території [3].

Наші розвідки [1–12] засвідчують, що складовими сучасної системи шкільної освіти є: об'єднані школи, яких існує кілька типів; міські технологічні коледжі, які зазвичай здійснюють спеціалізацію у сфері інформаційних технологій; спеціалізовані школи; комунальні школи – статус, наданий загальноосвітнім школам, що керуються місцевими освітніми адміністраціями, лейбористським урядом; сучасна середня школа, головна мета якої підготовка до малокваліфікованої праці. Контингенти цих шкіл складаються з учнів, яких шкільна адміністрація визначила як найбільш схильних до засвоєння «практичних» знань; фондіві школи – статус, наданий лейбористською адміністрацією абсолютній більшості грантових шкіл; добровільно фінансовані та добровільно контрольовані школи – релігійні приватні школи, що отримують державне фінансування; граматичні школи – традиційні селективні школи, кількість яких значно зменшилась за останнє десятиліття і становить 164, у яких навчається до 20 000 учнів; міські академії – засновані з ініціативи лейбористського уряду у соціально бідних районах великих міст, близькі за ідеєю до міських технологічних коледжів та чартерних шкіл (США); школи-маяки – школи поширення передового педагогічного досвіду; центри професійної якості – започатковані у 2001 році для дітей 14–19 років.

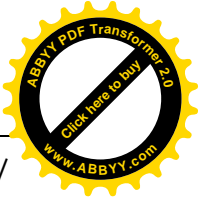
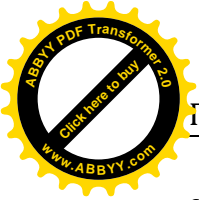

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, доцільно зробити висновок про те, що шкільна освіта Великої Британії перебуває у перманентному розвитку, що визначається економічними, соціальними та політичними чинниками; реформування шкільної освіти має логічний, послідовний та поступовий характер, здійснюється з урахуванням традицій англійської школи, підтриманням балансу між традиціями та інноваціями, що забезпечує динамічний її розвиток, наступність та удосконаленість; основними орієнтирами освітньої політики у галузі шкільної освіти є: розширення доступу до освіти та вирівнювання освітніх можливостей, підвищення якості та результативності, ефективність та справедливість; перехід від децентралізації до гармонійного поєднання децентралізації та централізації в управлінні школою, оцінка навчальних досягнень учнів і діяльності шкіл є особливістю англійської системи шкільної освіти; система шкільної освіти дає широкі можливості для вибору і представлена мережею державних та приватних навчальних закладів різного спрямування; провідною тенденцією розвитку системи шкільної освіти є гуманізація (гуманізація мети освіти, підвищення якості навчання на основі оптимізації інтеграційного та диференційованого підходів до навчання, розширення рівності у стартових можливостях для учнів із різних верст населення та ін.), а також демократичність, відкритість, варіативність.

Проведене дослідження не вичерпує зазначеної проблеми. **Перспективним напрямом подальшого дослідження** може стати визначення теоретичних та методичних засад організації навчання учнів англійських шкіл, дослідження щодо ефективності управління сучасною школою Великої Британії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаращук К. В. Концептуальні основи розвитку альтернативної освітньої пропозиції в контексті структурних інновацій сучасної англійської школи / К. В. Гаращук // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 2008. – Вип. 37. – С. 144–147.
2. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності : монографія / Л. П. Пуховська. – К. : Вища шк., 1997. – 180 с.
3. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англійських країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.) : [монографія] / А. А. Сбруєва. – Суми : ВАТ «Сумська обласна друкарня». Вид. «Козацький вал», 2004. – 500 с.

4. Ball S. Education policy in England. Changing modes of regulation: 1945–2001 / S. Ball [et al.] // Changes in Regulation Modes and Social Reproduction of Inequalities in Education Systems: A European Comparison. Deliverable 2. – London: Institute of Education and King's College, University of London. February, 2002. – 44 p.
5. Better Schools. – London: Department of Education and Science, 1985. – 21 p.
6. Chan S.-M. Primary and secondary education in England and Wales: From 1944 to the present day / S.-M. Chan [et al.]. – [8th Edition]. – London: UNL, 2002. – 46 p.
7. Children, Schools and Families Act. – L., 2010. – URL: www.educationengland.org.uk
8. Education Reform Act. – L., 1988. – URL: <http://www.hmso.gov.uk/acts/acts1988/UKpga>
9. EURYDICE. A decade of reforms at compulsory education level (1984-1994). – Brussels – Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 1997(a). – 316 p.
10. Jones K. Education in Britain: 1944 to present / K. Jones. – London: Polity, 2003. – 202 p.
11. National Curriculum. Task of Group on Assessment and Testing: A Report. – London, 1988. – 8 p.
12. White Paper «14–19 Education and Skills». Presented to Parliament by the Secretary of State for Education and Skills by Command of Her Majesty. – London. – Feb. 2005. – 93 p.

РЕЗЮМЕ

Е. И. Огиенко. Школьное образование Великобритании: история и современность.

В статье на основе ретроспективного анализа становления и развития системы школьного образования в Великобритании определена сущность, ведущие пути и тенденции его реформирования, ведь именно эта страна провела ряд радикальных реформ, направленных на повышение качества школьного образования.

Ключевые слова: школьное образование, образование в течение жизни, качество образования, реформа, тенденция, глобализация, непрерывность, ретроспективный анализ.

SUMMARY

O. Ogienko. School education of Great Britain: history and the present.

In the article on the basis of the retrospective analysis of formation and school education development in Great Britain the essence, ways and tendencies of its reforming are defined, because this country had a number of radical reforms that were aimed at improving the quality of school education.

Key words: school education, lifelong education, quality education, reform, trends, globalization, continuity, retrospective analysis.